

Ticari Alacaklarda Değer Düşüklüğü–TFRS 9 Finansal Araçlar Standardının Basit Yaklaşımı ve Vergi Usul Kanunu Karşılaştırılması

Mehmet Maşuk FİDAN*

ÖZET

Mal ve hizmet satış bedelinin gelecekteki bir tarihte tahsil edilmesinin tercih edilmesi halinde, satış bedelinin değişik nedenlerden dolayı kısmen veya tamamen tahsil edilemeyeceği olasılığı bulunmaktadır. Gerçeğe uygun finansal tablo sunumunu teminen, tahsil edilemeyen veya edilemeyecek olan ticari alacaklar için zarar karşılığının hesaplanarak finansal tablolarda sunulması gerekir. Bu bağlamda, 01.01.2018 tarihinde yürürlüğe giren TFRS 9 Finansal Araçlar standardının değer düşüklüğü modelinin basit yaklaşımı ile 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun ticari alacaklara ilişkin değer düşüklüğü hükümlerinin zarara aktarılma koşullarının belirlenmesi önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın amacı, yukarıda belirtilen finansal raporlama çerçevelerinin değer düşüklüğü/şüpheli alacak yaklaşımlarının örnek uygulama ile detaylı açıklanması, karşılaştırılması ve farklılıklarını ortaya koyarak literatüre katkı sunmaktır. Bu bağlamda, gider kaydetme dönemi, gider yazma koşulları, değer düşüklüğüne tabi ticari alacakların niteliği, karşılık ayırma tercihi, borçlunun kimliğinin ve alacağın teminatlolu olmamasının değer düşüklüğü ayırmaya etkisi hususlarında farklılıklar olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Beklenen Kredi Zararı, Basit Yaklaşım, Değer Düşüklüğü, Şüpheli Alacaklar.

JEL Sınıflandırması: M41, M49, H25.

Impairment of Trade Receivables – Comparison of the Simplified Approach of TFRS 9 Financial Instruments' impairment model and Turkish Tax Procedure Law

ABSTRACT

When an entity prefers to collect the transaction price of goods and services (trade receivables) in the future, it may not be collected either partly or completely due to various reasons. If there are evidences that receivables may not be collected either partly or completely, those receivables should not be carried in the balance sheet to comply the fair value of financial statements. In this context, it is important to determine differences between the simplified approach of the impairment model of TFRS 9 Financial Instruments that entered into force in 01.01.2018 and the impairment model of the (Turkish) Tax Procedure Law.

The purpose of this study is to contribute to the literature through providing a detailed explanations, comparisons and differences of the impairment/doubtful receivables approaches of the financial reporting frameworks mentioned above. In this context, it has been concluded that the recognition period for expenses, conditions for write-off, the nature of the trade receivables subject to impairment, the option of impairment, the effect of the identity of the debtors and the collateral on impairment are different between in both financial reporting frameworks.

Keywords: Expected Credit Loss, Simplified Approach, Impairment, Uncollectible Receivables.

Jel Classification: M41, M49, H25.

Makale Gönderim Tarihi: 13.04.2018

Makale Kabul Tarihi: 21.07.2018

* Dr. Öğr. Üyesi, Nişantaşı Üniversitesi, İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, masuk.fidan@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-4341-943X

1. GİRİŞ

Mal veya hizmet ticareti ile iştirak eden işletmelerin mal veya hizmetlere ilişkin işlem bedellerinin gelecekteki bir tarihte tahsili konusunda sözleşme yapılmaları halinde, ileriki bir tarihte tahsil edilecek olan işlem bedelleri ticari alacaklar olarak tanımlanmakta ve finansal tablolarda bu isimle sunulmaktadırlar. Ticari alacaklar, mal veya hizmet satışına ilişkin sözleşmeye dayalı gerçek veya tüzel kişilerden gelecekte beklenen bir tahsilat hakkıdır. Bu hakkın içinde sadece işlem bedeli olabileceği gibi, vade farkı veya faiz de bulunabilir.

Alacakların değerlendirilmesi ve analizi, bu varlıkların finansal durum tablosu (bilanço) ile gelir tablosu üzerindeki etkileri nedeniyle önem arz etmektedir. Kısmen veya tamamen tahsil edilemeyen veya edilemeyecek olan ticari alacakların değer düşüklüğü testine tabi tutulmadan finansal tablolarda sunulması halinde, finansal tablolar gerçeği yansıtmayacaktır. Bundan dolayı tahsil edilemeyen veya tahsil edilemeyecek olan ticari alacakların finansal durum tablosundan çıkarılarak zarara intikal ettirilmesi gerekir. Ancak, tahsil edilemeyen/edilemeyecek olan kısmın ne zaman, hangi koşullarda ve ne kadarlık kısmının gider olarak finansal tablolarda ve vergi matrahında bir indirim unsuru olarak dikkate alınacağı konusunda TFRS 9 Finansal Araçlar standardının değer düşüklüğü modeli ile 213 sayılı Vergi Usul Kanunu (VUK)'nun değer düşüklüğüne ilişkin hükümleri (alacaklarda amortisman) arasında benzerlikler ve farklılıklar bulunmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, TFRS 9 Finansal Araçlar standardının getirdiği ve 01.01.2018 tarihinden itibaren yürürlüğe giren değer düşüklüğü modelinin basit yaklaşımı ile 213 sayılı Vergi Usul Kanunu (VUK)'nun değer düşüklüğüne (alacaklarda amortisman) ilişkin hükümleri arasındaki benzerlikler ve farklılıkların açıklanması, muhasebeleştirilmesi ve finansal tablolar üzerindeki etkisinin uygulama örneği üzerinden incelenmesidir.

2. VERGİ USUL KANUNDA TİCARİ ALACAKLARDA DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ

Vergi Usul Kanunu'na göre değerlemenin amacı, vergi matrahının hesaplanması ile ilgili iktisadi kıymetlerin takdir ve tespitidir (VUK, Md: 258). Vergi uygulamasında tespit, vergi matrahının tayini ile ilgili iktisadi kıymetlerin ölçülmesi, sayılması ve tartılması suretiyle miktarının kesin olarak belirtilmesidir. Tespit, değerlendirilecek iktisadi kıymetler ile ilgili doğrudan ve somut bir dayanağın bulunması halinde kullanılabilir. Örneğin, bir senedin borsadaki fiyatının belirlenmesi bir tespit işlemidir. Değerin doğrudan doğruya bir mesnede dayanarak tespit edilememesi halinde, iktisadi kıymetin değerinin takdir edilmesi gerekir (Demir, 2015: 39-40). Bu bağlamda, bir iktisadi kıymet olan ticari alacakların senetsiz olanları mukayyet değerleriyle (VUK, Md: 281), senetli olanları ise mukayyet değerleriyle veya tasarruf değerleri (VUK, Md: 281; Maliye Hesap Uzmanları Derneği 2017, 172) ile değerlendirilmektedir. Mukayyet değer, bir iktisadi kıymetin defterdeki kayıtlı değeri (VUK, Md: 265) olarak tanımlanmakta; tasarruf değeri ise, bir iktisadi kıymetin değerlendirme gününde sahibi için arz ettiği gerçek değeridir (VUK, Md. 264). Ticari alacaklar, dönem sonlarında temel olarak iki işleme tabi tutulabilmektedir. Bu işlemler aşağıda açıklanmıştır.

2.1. Paranın Zaman Değeri Dikkate Alınarak Alacak Tutarının Dönem Sonunda Belirlenmesi

Vergi Usul Kanunu, kambiyo senetlerine (bono, poliçe ve çek) bağlı olan alacaklar için paranın zaman değeri dikkate alınarak, dönem sonlarında vadesi geçmemiş olan senetli ticari alacakların değerlendirme gününün kıymetine irca olunabilmesi hüküm altına almıştır (VUK, Md: 281; VUK Sirküler No 64). Değerleme gününün kıymetine irca etmekten kasıt, muhasebedeki dönemsel ilkesinin bir gereği olarak senedin içinde var olduğu varsayılan finansman unsurunun (vade farkının) hesaplanıp, ilgili dönemin kâr zarar tablosu ile ilişkilendirilmesidir (Zengin, 2015: 132-133). Paranın zaman değeri dikkate alınarak alacak senetlerinin değerlemesinin yapılması halinde, alacak senetlerinin tasarruf değeri ile değerlendirildiği kabul edilmekte (Maliye Hesap Uzmanları Derneği 2017, 172) ve yapılan işleme de reskont işlemi adı verilmektedir. VUK'a göre alacak senetlerine ilişkin reeskont işlemi yapıp yapmama konusu, mükelleflerin tercihine bırakılmıştır (Zengin, 2015: 133).

2.2. Tahsil kabiliyetinin belirlenmesi

Ticari alacaklar, çeşitli nedenlerden dolayı, tamamen veya kısmen tahsil kabiliyetlerini yitirebilirler. Tahsil kabiliyetini yitiren ticari alacakların kayıtlı değerleri üzerinden finansal tablolarda sunulmaması gerekir. Tahsil kabiliyetini yitiren ticari alacaklar, VUK'ta belirlenen ve aşağıda açıklanan koşulları karşılaması kaydı ile vergi matrahının tespitinde bir indirim unsuru olarak dikkate alınabilir. Başka bir ifade ile vergi matrahının tespiti için, dönem sonlarında alacakların tahsil edilebilme kabiliyetlerinin de değerlendirilmesi mümkündür.

VUK'a göre tahsil kabiliyetinin değerlendirilmesi sonucunda; tahsil kabiliyetini kaybeden ve tahsili şüpheli olan ticari alacaklar olarak iki kategoriye ayrılır (VUK, Md: 322,323).

2.2.1. Değersiz alacaklar

VUK'a göre; ticari kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olan alacakların, kazai bir hükme veya kanaat getirici bir vesikaya göre tahsiline imkân kalmaması halinde, mukayyet kıymetleri ile zarar yazılarak yok edilmektedirler (VUK, Md: 322). Kanun hükmü, ticari alacaklardan değersiz alacak olarak yazılacak olanlar vergi matrahını etkilediği için, bu hususu sıkı kurallara bağlamış ve mükellefin takdirine bırakmamıştır (Özyer, 2014: 795).

Kazai bir hükümden maksat, alacağın tahsil edilme kabiliyetinin ortadan kalktığı mahkeme kararına dayanmasıdır (Bayram, 2015: 20). Kanaat verici belgenin ne olması gerektiği konusunda VUK'ta yeteri kadar açıklık yoktur (Özbalcı, 1998: 747). Ancak, ticari alacağın değersiz alacak olarak kabul edilerek zarar yazılması için vesikanın hukuken kabul edilebilir olması ve alacağın tahsil kabiliyetinin olmadığını açık ve net olarak ortaya koyması gerekir.

2.2.2. Şüpheli Alacaklar

Tahsiline imkân kalmayan ticari alacaklar, VUK'a göre değersiz alacak olarak nitelendirilirken, kısmen veya tamamen tahsil imkânı olan, fakat alacağın miktarı, vadesi ve

borçlusu gibi konularda ihtilafli olan veya takip aşamasında olup henüz değersiz alacak niteliğini haiz olmayan ticari alacaklar şüpheli ticari alacak olarak tanımlanmaktadır.

VUK'a göre, bir ticari alacağın şüpheli alacak olarak tanımlanıp, karşılık ayrılması için aşağıdaki şartları taşıması gerekir (VUK, Md. 323).

2.2.2.1. Alacak Ticari Kazancın Elde Edilmesi ve İdame Ettirilmesi ile İlgili Olmalıdır

Bir alacağın şüpheli olarak tanımlanıp karşılık ayrılabilmesi için “*ticari kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili*” (VUK, Md: 323) olması gerekir. Bundan ne anlaşılması gerektiği konusunda temel olarak birbirinden farklı iki görüş bulunmaktadır.

Bu görüşlerden biri, Gelir İdaresinin de öteden beri savunduğu madde metninde olmasa dahi, ticari kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesinden maksadın alacağın daha önce hasılat hesapları ile ilişkilendirilmiş olması gerektiği görüşüdür. (Bayram 2015, 23; Gülhan, 2018: 91). Bu görüşe göre, şüpheli alacağın karşılık ayrılarak gider ve zarar yazılabilmesi için, karın oluşumunu etkilemiş, yani daha önce tahakkuk esasına göre gelir hesaplarına kaydedilmiş olması gerekir (Maliye Hesap Uzmanları Derneği, 2017: 295). Bundan dolayı, daha önce gelir hesapları ile ilişkilendirilmemiş ticari avanslara ilişkin alacaklar için karşılık ayrılamayacağı da iddia edilmektedir (Çelik ve Güven , 2013: 63; Bayram, 2015: 26).

Konuya ilişkin ikinci görüş, alacağın ticari kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olması, alacağın mutlaka daha önce hasılat yazılan bir alacak olmasını gerektirmediğini ve alacak ile ticari kazancın elde edilmesi ve idamesi arasında doğrudan bir illiyet bağının olması zorunlu ve yeter olduğu yönündedir (Bıyık ve Kıratlı, 2007: 950). Bu görüşün doğal sonucu, KDV alacağından kaynaklanan alacaklar ile verilen avansların VUK 323 üncü maddedeki şartları taşımaları halinde karşılık ayrılacaktır. Tahsil edilemeyen katma değer vergisi konusunda Gelir İdaresi tebliğ bazında görüşünü açıklamıştır. Buna göre, VUK'un 323 üncü maddesinde belirtilen şartların mevcut olması, alacağın ilgili dönemin kayıtlarına intikal ettirilmiş olması ve ilgili dönem KDV beyannamesinde beyan edilmesi halinde, tahsili şüpheli hale gelen KDV alacakları için karşılık ayrılması mümkündür (VUK Genel Tebliğ No: 334) Avanslar konusunda idare özelgeler aracılığıyla ve birbirinin zıddı olan görüşler bildirmiştir. Ticari kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olan, ancak daha önce hasılat hesaplarına intikal etmeyen avanslar için karşılık ayrılamayacağını belirten özelgeler mevcuttur (İstanbul VDB. 11.04.2014 Tarih ve 62030549-125[6-2012/56]-864 nolu özelgesi). Ancak son dönemlerde verilen özelgelerde ticari kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olan, ancak daha önce hasılat hesaplarına kaydedilmeyen avanslar için karşılık ayrılacağı konusunda özelgeler verilmiştir (Gelir İdaresi Başkanlığının 22.04.2015 tarih ve 64597866-105[323-2015]-11212 sayılı özelge). İdarenin bu görüşünü benimseyen yazarlar da bulunmaktadır (Özyer, 2014: 804).

Yukarıda belirtilen hangi görüş benimsenirse benimsensin, her hal ve taktirde aranması gereken husus, alacağın ticari faaliyetin normal icapları dahilinde doğmuş olması lazım gelmektedir (Özbalcı, 1998: 745).

2.2.2.2. Bilanço Esasına Göre Defter Tutulmalıdır

VUK'un 323 üncü maddesindeki hükmü gereği, mükellefin finansal tablolarının karşılık ayırmaya elverişli olması gerekir. Bundan dolayı, bilanço esasına göre defter tutan mükellefler karşılık ayırmak suretiyle gider yazabilecek, işletme hesabı esasına göre defter tutan mükellefler karşılık ayırmak suretiyle gider yazamayacaklardır (Bayram, 2015: 23).

2.2.2.3. Alacak Teminatsız Olmalıdır

Teminata bağlanmış alacaklarda, karşılık ayrılması mümkün değildir (VUK, Md: 323). Alacağın bir kısmı teminatlı ise ancak teminatsız kısım için karşılık ayrılabilir. Teminatsız kısmın belirlenememesi halinde, kısmen de olsa karşılık ayrılmaz (Maliye Hesap Uzmanları Derneği, 2017: 295). Teminattan maksat, aksi görüşler olmakla birlikte, geniş anlamda hem maddi teminatı, hem de şahsi teminatı kapsadığı düşünülmektedir (Türkmen ve Gülhan, 2016: 135).

Karşılık ayırmanın temel nedenlerinden biri alacakların tahsil edilememe olasılığıdır. Kamudan olan alacakların zamanında tahsil edilememesi, bu alacakların tahsil kabiliyetinin olmadığı anlamına gelmemektedir. Bundan dolayı kamudan olan alacaklar için karşılık ayrılamaz (Maliye Hesap Uzmanları Derneği, 2017: 295).

2.2.2.4. Alacağın Tahsili Şüpheli Hale Gelmelidir

Alacağın tahsilinin şüpheli hale geldiğinin, VUK 323 üncü maddesinde belirtilen şekilde tespit edilmesi gerekir. Bu tespit işletmenin yargısına bırakılmış değildir. Bu konuda VUK'un 323 üncü maddesi iki ölçü getirmiştir (Maliye Hesap Uzmanları Derneği, 2017: 295)

2.2.2.4.1. Alacağın Dava ve İcra Safhasında Bulunması

Alacaklı ile borçlu arasında, alacağın varlığı, tutarı, vadesi, döviz cinsi konusunda bir ihtilaf oluşması ve bu ihtilafın dava konusu edilmiş olması veya icra takibine başlanılmış olması hallerinde alacağın şüpheli olduğu kabul edilir (Maliye Hesap Uzmanları Derneği, 2017: 295). Şüpheli alacaklara karşılık ayrılabilmesi için davanın ve icra takibinin ciddi bir şekilde sürdürülmesi de gerekir.

2.2.2.4.2. Dava ve İcra Takibine Değmeyecek Alacakların Protesto Edilmesi veya Bir Defadan Fazla Yazı ile İstenmiş Olması

Dava ve icra takibine değmeyecek alacak tutarının ne olması gerektiği konusunda VUK'ta bir belirleme bulunmamaktadır. Bundan dolayı da her bir olayı kendi içinde değerlendirmek gerekecektir. Ancak şunu söylemek mümkündür: İcra, avukatlık ve takip masrafları ile alacak tutarı arasında bir karşılaştırma yapmak ve masrafların alacak tutarını aşması halinde, dava ve icra takibine değmeyecek alacak olduğunu söylemek mümkündür (Özyer, 2014: 805).

2.2.2.5. Karşılık, Alacağın Şüpheli Hale Geldiği Hesap Döneminde Ayrılmalıdır

Alacak için karşılığının ne zaman ayrılacağı konusu önem arz etmektedir. VUK'ta açık bir hüküm olmamakla birlikte, Gelir İdaresi, karşılığın ancak, alacağın şüpheli hale

geldiği dönem içinde ayırabileceği, alacağın şüpheli hale geldiği dönemden önce veya sonraki dönemlerde ayıramayacağı görüşündedir (Özyer, 2014: 808).

3. TFRS'YE GÖRE TİCARİ ALACAKLAR VE TİCARİ ALACAKLARDA DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ

TFRS'ye göre ticari alacakların belirlenmesi ve değer düşüklüğü modeline ilişkin açıklamalar aşağıda yapılmıştır.

3.1. TFRS'ye Göre Ticari Alacaklar

Vadeli mal veya hizmet satışı sonucu ortaya çıkan alacaklara ticari alacaklar adı verilmektedir. Ticari alacaklar teminatlı ve teminatsız olabileceği gibi, bir senede bağlı veya senetsiz de olabilir. Ticari alacakların işletmenin varlıkları, gelir ve nakit akımları üzerindeki etkisi nedeniyle analiz edilmesi ve değerlemesinin yapılması çok önemlidir (Subramanyam ve Wild, 2009: 224).

TFRS'ye göre ticari alacakları, *önemli finansman unsuru taşıyan ticari alacaklar* ve *önemli ticari finansman unsuru taşımayan ticari alacaklar* olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür.

Önemli finansman unsurunu taşıyan ticari alacaklar TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat standardında tanımlanmıştır. Buna göre, mal veya hizmetin devri ile ödeme tarihi arasında bir sürenin olması ve bu sürenin alıcı lehine önemli bir fayda sağlaması durumunda, sözleşmenin (ticari alacağın veya sözleşme varlığının) önemli bir finansman unsuru taşıdığı kabul edilmektedir (TFRS 15, Paragraf: 60).

Mal veya hizmetin devri ile ödeme tarihi arasında bir sürenin olması ve bu sürenin alıcı lehine önemli bir fayda sağlamaması durumunda, sözleşmenin (ticari alacağın veya sözleşme varlığının) önemli bir finansman unsuru taşımadığı kabul edilmektedir (TFRS 15, Paragraf: 60). Ayrıca, kolaylaştırıcı bir uygulama olarak mal veya hizmetin devir tarihi ile müşterinin mal veya hizmetin bedelini ödeyeceği tarih arasındaki süre bir yıl veya daha kısa olacağının öngörülmesi halinde, sözleşmenin önemli bir finansman unsuru ihtiva etmediği varsayılabilir (TFRS 15, Paragraf: 63)

Önemli bir finansman bileşenine sahip olmayan ticari alacaklar ilk defa finansal tablolara alınması sırasında işlem bedeli üzerinden ölçülür. İşlem bedeli TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat standardında tanımlanmıştır. Buna göre işlem bedeli; işletmenin üçüncü şahıslar adına tahsil edilen tutarlar hariç (katma değer vergisi gibi) taahhüt ettiği mal veya hizmetleri müşteriye devretmesi karşılığında hak etmeyi beklediği bedeldir. Müşteri tarafından taahhüt edilen bedelin zamanlaması işlem bedelinin tahminini etkiler. İşlem bedeli, sözleşmede önemli bir finansman unsuru olup olmasına göre değişebilir (TFRS 15, Paragraf: 48).

Sözleşmenin taraflarca kararlaştırılan ödemelerin zamanlaması (açık veya zımni), müşteriye veya işletmeye mal veya hizmetlerin müşteriye devrinin finansmanı şeklinde önemli bir fayda sağlıyor ise işletme işlem bedelini belirlerken taahhüt edilen bedelde paranın zaman değerinin etkisine göre düzeltme yapar.

TFRS'ye göre ticari alacaklar finansal varlık olarak kabul edilmektedir (TMS 32, Paragraf:11; TMS 32, Paragraf: UR4). Finansal varlık; nakit, nakit akışı veya başka bir finansal varlığın edinimini sağlayan sözleşmeye dayalı bir hak veya başka bir işletmenin finansal varlıkları ile değiştirme hakkını sağlayan sözleşmeye dayalı bir hak veya başka bir işletmenin öz kaynağa dayalı finansal aracı şeklinde tanımlanabilir (Ramirez, 2015: 2).

Ticari alacakların finansal varlık olması nedeniyle, TFRS 9 Finansal Araçlar standardına göre finansal varlıklar, konumuzu ilgilendirdiği yönüyle aşağıda kısaca açıklanmıştır.

3.2. Finansal Varlıkların Sınıflandırılması

TFRS 9 Finansal Araçlar standardı finansal varlık sınıflandırmasında iki kriter belirlemiştir: Finansal varlıkların yönetimi için işletmenin esas aldığı *iş modeli* ve *finansal varlığın sözleşmeye bağlı nakit akışlarının özellikleri*. TFRS 9 Finansal Araçlar standardı, bu iki kriteri esas alarak finansal varlıkları aşağıdaki şekilde sınıflandırmıştır (TFRS 9; Paragraf: 4.1.1; Ramirez, 2015: 2):

- İtfa edilmiş maliyet bedeli üzerinden ölçülen finansal varlıklar.
- Gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçülen finansal varlıklar.
- Gerçeğe uygun değer değişimi kar veya zarara yansıtılarak ölçülen finansal varlıklar.

Değer düşüklüğü kavramının anlaşılmasına yardımcı olması için aşağıda finansal varlıklar kısaca açıklanmıştır.

3.2.1. İtfa Edilmiş Maliyet Bedeli Üzerinden Ölçülen Finansal Varlıklar

Finansal varlıklarda itfa edilmiş maliyet bedeli; finansal varlığın ilk defa finansal tablolara alındığı tutardan, anapara geri ödemeleri düşüldükten sonra, bu tutara ilk defa finansal tablolara alındığındaki tutar ile vadesindeki tutar arasındaki fark üzerinden etkin faiz yöntemi kullanılarak hesaplanan toplam itfa tutarı eklenerek veya düşülerek bulunan tutardır (TFRS 9: EK A: Tanımlanan Terimler).

İtfa edilmiş maliyet bedeli üzerinden ölçülen finansal varlıklar, aşağıda belirtilen her iki kriteri de aynı anda taşıyan finansal varlıklardan oluşmaktadır (TFRS 9, Paragraf: 4.1.2):

- Finansal varlığın sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsil edilmesini amaçlayan bir iş modeli kapsamında elde tutulması ve
- Finansal varlığa ilişkin sözleşme şartlarının, belli tarihlerde sadece anapara ve anapara bakiyesinden kaynaklanan faiz ödemelerini içeren nakit akışlarına yol açması.

Yukarıdaki kriterler dikkate alındığında, sadece borçlanma araçlarının itfa edilmiş maliyet bedeli üzerinden ölçülmesi mümkün (Kieso, Weygandt ve Warfield, 2011: 883) olup, ticari alacaklar itfa edilmiş maliyet bedeli üzerinden ölçülebilmektedir (BDO International, 2016, s. 10).

İtfa edilmiş maliyet bedeli üzerinden ölçülen finansal varlıklar (ticari alacaklar) değer düşüklüğüne tabi olup, bu varlıklara bağlı beklenen kredi zararları için zarar karşılığı ayrılması (TFRS 9, Paragraf: 5.5.1) ve beklenen kredi zararının kar ve zararda muhasebeleştirilmesi gerekir (TFRS 9, Paragraf: 5.5.8).

3.2.2. Gerçeğe Uygun Değer Değişimi Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılarak Ölçülen Finansal Varlıklar

Bir finansal varlık aşağıda belirtilen her iki şartı da aynı anda taşıması halinde, gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçülen finansal varlık olarak sınıflandırılır (TFRS 9, Paragraf: 4.1.2A).

- Finansal varlığın sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsil edilmesini ve finansal varlığın satılmasını amaçlayan bir iş modeli kapsamında elde tutulması.
- Finansal varlığa ilişkin sözleşme şartlarının, belli tarihlerde sadece anapara ve anapara bakiyesinden kaynaklanan faiz ödemelerini içeren nakit akışlarına yol açması.

Bu sınıflandırmanın temel amacı, finansal varlıklardan gelir elde etmek, likidite ihtiyaçlarını karşılamak ve varlık ile borçların vadesini uyumlaştırmaktır (Özerhan ve Aslan, 2016, s. 580).

Gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçülen finansal varlıklar değer düşüklüğüne tabi olup, bu varlıklara bağlı beklenen kredi zararları için zarar karşılığı ayrılması gerekir (TFRS 9, Paragraf: 5.5.1). Ancak, zarar karşılığı diğer kapsamlı gelire yansıtılır ve finansal varlığın finansal durum tablosundaki defter değerini azaltmaz (TFRS 9, Paragraf: 5.5.2).

Ticari alacakların mahiyetleri itibariyle itfa edilmiş maliyet bedeli üzerinden ölçülmesi beklenmektedir. Ancak, mal veya hizmet bedelinden oluşan işlem bedeli üzerinden muhasebeleştirilen ticari alacaklar, vadesinde tahsil edilmesi veya gerektiğinde faktoring gibi işlemler ile nakde tahvil edilmeleri (satılmaları) iş modeli çerçevesinde elde tutuluyorlar ise gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçülen olarak sınıflandırılıp finansal tablolarda sunulması gerekir.

3.2.3. Gerçeğe Uygun Değer Değişimi Kar veya Zarara Yansıtılarak Ölçülen Finansal Varlıklar

Bir finansal varlık, gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçülen finansal varlık veya itfa edilmiş maliyet bedeli üzerinden ölçülen finansal varlık olarak sınıflandırılmadığı takdirde, gerçeğe uygun değer değişimi kar veya zarara yansıtılarak ölçülen finansal varlık olarak sınıflandırılması gerekir (TFRS 9, Paragraf: 4.1.4).

Ticari alacaklar, itfa edilmiş maliyet bedeli üzerinden ölçülen veya gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçülen olarak sınıflandırılması mümkün olmasına rağmen, ticari alacak ve borçların farklı şekilde ölçümünden ve bunlara ilişkin kazanç ile kayıpların farklı şekilde finansal tablolara alınmasından kaynaklanacak bir tutarsızlığı (muhasebe uyumsuzluğu) ortadan kaldırması veya önemli ölçüde azaltması

durumunda, bir ticari alacağı geri dönülemez bir şekilde gerçeğe uygun değer değişimi kar veya zarara yansıtılarak ölçülen olarak sınıflandırmak mümkündür (TFRS 9, Paragraf: 4.1.5; Özerhan ve Aslan, 2016: 582). Ticari alacaklar için bu sınıflandırmanın kullanılması mümkün olmakla birlikte, uygulamada yaygın olması beklenmemektir.

Gerçeğe uygun değer değişimi kar veya zarara yansıtılarak ölçülen ticari alacaklar için beklenen kredi zararları olarak zarar karşılığı ayırılması mümkün değildir (TFRS 9, Paragraf: 5.5.1; Ramirez, 2015: 7).

3.3. Finansal Varlıklarda Değer Düşüklüğü

Finansal varlıklarda değer düşüklüğü, beklenen kredi zararları modeline göre belirlenmekle birlikte standardın getirdiği farklı yaklaşımlara göre hesaplamalar farklılıklar arz etmektedir. Aşağıda, TFRS 9 Finansal Araçlar standardına göre finansal varlıklarda değer düşüklüğü genel olarak açıklandıktan sonra, ticari alacaklara bu modelin nasıl uygulandığı detaylı olarak açıklanacaktır.

3.3.1. Genel Olarak Finansal Varlıklarda Değer Düşüklüğü

TFRS 9 Finansal Araçlar standardının değer düşüklüğü konusunda getirdiği temel yenilik, IAS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme standardının “*gerçekleşen zarar*” modeli yerine, “*beklenen kredi zararı*” modelini getirmesidir (ERNST AND YOUNG, 2014: 7).

TFRS 9 Finansal Araçlar standardı, değer düşüklüğü tutarının belirlenmesini, kredi riskindeki değişime bağlamıştır. Finansal varlığın kredi kalitesinde düşüş olduğunda, gelecekte beklenen nakit girişleri ile sözleşmedeki nakit girişleri arasında açıklık oluşacağı beklenmektedir. Bu açıklığın bugünkü değeri kredi zararı olarak tanımlanmaktadır.

Beklenen kredi zararları, kredi zararlarının, ilgili temerrüt risklerine göre ağırlıklandırılmış ağırlıklı ortalaması şeklinde tanımlanmıştır (TFRS 9 Ek A: Tanımlanan Terimler). ECL'nin beklenen kredi zararını, RDO'nun temerrüde düşme riskini ve CL'nin kredi zararını gösterdiği bir durumda; ticari alacaklar ve diğer finansal varlıklara ilişkin beklenen kredi zararı aşağıdaki şekilde formüle edilerek hesaplanabilir (Gebhardt, 2015: 12):

$$ECL = RDO * CL \quad (1)$$

Yukarıdaki (1) no'lu formül ile beklenen kredi zararlarının ticari alacaklarda nasıl hesaplanacağı *örnek uygulama* üzerinde gösterilmiştir.

Ticari alacakların teminata bağlanmış olması, beklenen kredi zararlarının hesaplanmasını ve gider yazılmasını engellemez. Ancak; tahmin edilen teminat satış bedellerinden satış giderlerinin düşülmesi, tahsil zamanı dikkate alınarak bugünkü değerlerinin hesaplanması ve beklenen kredi zararlarının tutarının azaltılmasının bir unsur olarak dikkate alınması icap eder (TFRS 9, Paragraf: B5.5.55).

3.3.2. Değer Düşüklüğü Hesaplamasında Kullanılan Yaklaşımlar

TFRS 9 Finansal Araçlar standardının değer düşüklüğüne ilişkin uygulamasında, aşağıdaki yaklaşımlardan birinin kullanılması gerekir (ERNST AND YOUNG, 2014: 12):

- a. Genel Yaklaşım.
- b. Basit Yaklaşım.
- c. Satın alındığında ya da oluşturulduğunda kredi değer düşüklüğü bulunan finansal varlıklar yaklaşımı.

Satın alındığında ya da oluşturulduğunda kredi değer düşüklüğü bulunan finansal varlıklar yaklaşımı genel yaklaşımın özel bir versiyonu olduğundan ve konumuzu doğrudan ilgilendirmediklerinden dolayı üzerinde durulmamıştır. Aşağıda genel yaklaşım konusunda genel bilgi verildikten sonra, esas olarak konumuzu ilgilendiren basit yaklaşım detaylı olarak incelenecektir.

3.3.2.1. Genel Yaklaşım

TFRS 9 Finansal Araçlar standardının getirdiği beklenen kredi zararları modeli, ilk muhasebeleştirmeden sonra kredi riskinde artış olup olmadığı, kredi riskinde artış olmuş ise artışın önemli olup olmadığı üzerine temellendirilmiştir. Bundan dolayı her raporlama döneminin sonunda işletme, her bir finansal varlığa ilişkin kredi riskinde önemli bir artış olup olmadığını değerlendirmesi gerekir.

Yapılan değerlendirme sonucunda (TFRS 9, Paragraf: 5.5.3; TFRS 9, Paragraf: 5.5.5; ERNST AND YOUNG, 2014: 12).;

- İlk muhasebeleştirmeden sonra kredi riskinde önemli bir artış olmadığının tespit edilmesi halinde; 12-aylık beklenen kredi zararı kadar,
- İlk muhasebeleştirmeden sonra kredi riskinde önemli bir artış meydana geldiği değerlendirildiğinde, ömür boyu beklenen kredi zararı kadar

karşılık ayrılır. Ayrılan beklenen kredi zararı, değer düşüklüğü zararı olarak kar zararda muhasebeleştirilir.

Daha sonraki raporlama dönemlerinde kredibilitedeki düzelme sayesinde kredi riskinde meydana gelmiş olan artışın ortadan kalktığı tespit edildiğinde, işletme ömür boyu kredi zararı yerine 12-aylık kredi zararı ayırmaya başlayacaktır.

3.3.2.2. Basit Yaklaşım

Dönem sonlarında her bir finansal varlığa ilişkin kredi riskinin ilk muhasebeleştirmeden sonra meydana gelen değişiklikleri değerlendirmek için, sofistike risk yönetim sistemlerine ve yazımlara ihtiyaç duyulacağı bir gerçektir. Bütün işletmelerin bu tür sofistike sistem ve yazımlar ile finansal varlıkların risk değerlendirme ile ilgili bilgi birikimine sahip olmaları beklenemez. Zira, bu sistemleri kurmak ve güncelliğini sağlamak işletmeler için ciddi maliyetler oluşturmaktadır. Bu durum, değerlemenin sağlayacağı faydanın, değerlendirme için katlanılan maliyetin altında kalmasına neden olabilecektir.

Bahsedilen sakıncayı dikkate alan IASB (Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu), beklenen kredi zararlarının belirlenmesi için, genel yaklaşımın yanında basit yaklaşımı da getirmiştir. Basit yaklaşım, işletmelerden kredi riskindeki değişiklikleri takip etmeleri yerine, her raporlama döneminde ömür boyu beklenen kredi zararı tutarında karşılık ayırmalarını öngörmektedir (TFRS 9, Paragraf: 5.5.15). Basit yaklaşımın veya modelin getirilmesinin temel nedeni, sofistike kredi risk yönetim sistemlerine sahip olmayan işletmelere, ilk muhasebeleştirme tarihi ile raporlama tarihine kadar olan dönemde, finansal varlıkların risk derecesindeki değişimi takip etme zorunluluğundan (IFRS 9; Paragraf: BC5.104.) ve dolayısıyla maliyetten kurtarmaktır.

İşletmeler, TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat standardı kapsamında olan ve önemli bir finansman unsuru ihtiva etmeyen ticari alacaklar için basit yaklaşımı uygulamak durumundadırlar (TFRS 9, Paragraf: 5.5.15) Ayrıca, TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat standardına göre önemli bir finansman bileşeni içeren ticari alacaklar (TFRS 9, Paragraf: 5.5.15) için de bir muhasebe politikası olarak basit yaklaşım uygulanabilir. Bu muhasebe politikası, bu tür ticari alacakların tamamına uygulanması gerekir. Bu politika tercihinin işletmeler arasındaki karşılaştırılabilirliği azaltacağı bir gerçek ve bu gerçek IASB tarafından bilinmekle birlikte (ERNST AND YOUNG, 2014: 14), sofistike kredi riski değerlendirme modellerine sahip olmayan işletmeler için pratik ve uygulanabilir bir yaklaşım olduğundan, böyle bir seçime olanak verilmiş olduğu belirtilmektedir.

4. TFRS 9 FİNANSAL ARAÇLAR STANDARDINA GÖRE TİCARİ ALACAKLARDA DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ

Ticari alacaklar, mal veya hizmet satışına ilişkin sözleşmeye dayalı gelecekte gerçek veya tüzel kişilerden beklenen bir tahsilat hakkıdır.

İşletmeler, değişik nedenlerden dolayı ticari alacaklarının bir kısmını tahsil edemeyebilirler. Gelecekte tahsil edilmeyecek ve doğal olarak şirkete bir nakit girişi sağlayamayacak olan ticari alacaklar için her dönem sonunda beklenen kredi zararı olarak bir karşılık ayrılması gerekir. Yukarıda açıklanan yaklaşımlara göre ticari alacaklarda değer düşüklüğünün nasıl, ne zaman ve hangi koşullarda hesaplanacağı aşağıda açıklanmıştır.

4.1. Genel Yaklaşımına Göre Ticari Alacaklarda Değer Düşüklüğü

İşletmeler, TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat standardı kapsamında olan ve önemli bir finansman unsurunu ihtiva eden ticari alacakların değer düşüklüğünün hesaplanması için genel yaklaşım veya basit yaklaşımdan birini tercih edebilirler (TFRS 9, Paragraf: 15). Önemli bir finansman unsuru taşıyan ticari alacaklara ilişkin beklenen kredi zararlarının hesaplanması için genel yaklaşımın tercih edilmesi halinde, ticari alacağın ilk muhasebeleştirildiği tarihten raporlama tarihine kadar geçen süre içinde kredi riskindeki değişikliklerin izlenmesi gerekir. İlk muhasebeleştirmeden raporlama tarihine kadar geçen sürede ticari alacaklara ilişkin riskin önemli derecede artmış olması halinde, ömür boyu beklenen kredi zararı tutarında bir karşılık ayrılır. İlk muhasebeleştirmeden raporlama tarihine kadar geçen sürede ticari alacaklara ilişkin riskin önemli derecede artmamış olması halinde 12-aylık beklenen kredi zararı tutarında karşılık ayrılır.

4.2. Basit Yaklaşım Göre Ticari Alacaklardaki Değer Düşüklüğü

Genel yaklaşımda, işletmelerin ilk muhasebeleştirmeden raporlama tarihine kadar geçen sürede ticari alacağın riskine ilişkin değişikliklerin takip edilmesi ve buna göre beklenen kredi zararlarının hesaplanması istenmektedir. Ancak, finansal kurumlar dışındaki işletmelerin çoğunda kredi risk takip sistemleri bulunmamaktadır. Bundan dolayı, genel yaklaşımın yanında ticari alacaklar için basit yaklaşımın kullanılması mümkün kılınmış, hatta 3.2.2.2. bölümünde de açıklandığı üzere, önemli bir finansman unsuru taşımayan ticari alacaklar için basit yaklaşımın uygulanması zorunludur.

Basit yaklaşım, işletmelerden kredi riskindeki değişiklikleri takip etmeleri yerine, her raporlama döneminde ömür boyu beklenen kredi zararı tutarında karşılık ayırmalarını öngören (TFRS 9, Paragraf : 5.5.15) beklenen kredi zararlarını hesaplama yaklaşımıdır. TFRS 9 Finansal Araçlar standardı, bir işletmenin basit yaklaşıma göre ömür boyu beklenen kredi zararı tutarında karşılık ayırmasını öngörmüş olmakla birlikte, bu karşılıkların nasıl hesaplanacağı konusunda bir uygulamayı zorunlu kılmamıştır (Grant Thornton, 2016: 25). Geçmiş olaylar, mevcut durum ve gelecekteki ekonomik görünüme ilişkin tahminler hakkında aşırı maliyet veya çabaya katlanılmadan elde edilebilen makul ve desteklenebilir bilgiye göre mümkün olan sonuçlar dikkate alınarak belirlenen olasılıklara göre ağırlıklandırılmış, tarafsız ve paranın zaman değerini ihtiva eden bir tutarın kolaylaştırılmış uygulamalara göre beklenen kredi zararları hesaplanabilir (TFRS 9, Paragraf: 5.5.15; TFRS 9, Paragraf: B5.5.35). TFRS 9 Finansal Araçlar standardı, kolaylaştırılmış uygulamalara örnek olarak “karşılık matrisi” ni belirtmiştir. Ancak, yukarıdaki koşulları sağlayan başka uygulamaların da kullanılmasının mümkün olduğu anlaşılmaktadır (TFRS 9, Paragraf: B5.5.35).

Beklenen kredi zararlarının ölçülmesinde, karşılık matrisi gibi kolaylaştırılmış uygulamalar kullanılırken ez az aşağıdaki faktörlerin dikkate alınması gerekir.

- Mevcut şartlar ve gelecekteki ekonomik görünüme göre düzeltilmiş geçmiş kredi zararları deneyimleri (TFRS 9, Paragraf: B5.5.52),
- Mevcut şartlar ve gelecekteki ekonomik görünümün etkisine ilişkin değerlendirmeleri de içeren borçluya özgü faktörler (TFRS 9, Paragraf: B5.5.51).

TFRS 9 Finansal Araçlar standardı kolaylaştırılmış uygulamalara izin vermekle birlikte, bu uygulamaların, geçmiş kredi zararları deneyimleri, mevcut ve gelecek ekonomik görünüm ile borçluya özgü faktörlerin dikkate alınmasını hüküm altına almıştır. Bundan dolayı, geleneksel olarak karşılık tutarlarının hesaplanmasında kullanılan satışların yüzdesi ve ticari alacakların yüzdesi metotları (Kieso, Weygandt ve Warfield, 2011: 353) mevcut halleri ile TFRS finansal raporlama çerçevesinin beklenen kredi zararlarının hesaplanmasında kullanılamayacaktır. Her iki metodun veya başka metotların da kullanılabilmesi için, geçmiş kredi zararları deneyimleri, mevcut ve gelecek ekonomik görünüm, borçluya özgü faktörler ile ticari alacağının önemli finansman unsuru taşıması halinde paranın zaman değerini de dikkate almaları gerekir.

Ticari alacaklar için karşılık matrisi belirlenirken yukarıda belirtilen koşulların yanında, ticari alacakların müşteri segmentleri, müşteri kredi derecelendirmeleri, borçluların coğrafi dağılımı, alacakların teminatlı olup olmadıkları, alacakların sigortalı olup olmadıkları

gibi kriterler dikkate alınabileceği gibi, karşılık matrisi alacak yaşlandırmasına göre de düzenlenebilir. Veya bunların karması şeklinde de belirlenebilir.

Örnek uygulama üzerinde TFRS Finansal Araçlar standardına göre ticari alacaklara ilişkin beklenen kredi zararlarının karşılık matrisi kullanılarak nasıl hesaplandığı ve VUK'a göre nasıl karşılık hesaplanıp ayrıldığı hesaplanmış ve buna ilişkin muhasebe kayıtları yapıldıktan sonra finansal tablolarda nasıl gösterileceği açıklanmıştır.

5. TFRS'İN BASİT YAKLAŞIMI İLE VUK'A GÖRE TİCARİ ALACAKLARDA DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜNÜN KARŞILAŞTIRILMASI

Yukarıda açıklandığı üzere, mal ve hizmet satışından kaynaklanan ticari alacakların değer düşüklüğünün zamanlaması, kapsamı, hesaplanması ve sunulması konusunda TFRS ve VUK'a göre farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar özet bir şekilde **Tablo 1**'de gösterilmiştir.

Tablo 1. TFRS 9 Finansal Araçlar Standardının Basit Yaklaşımı ile VUK'un Ticari Alacaklara İlişkin Değer Düşüklüğü Karşılaştırılması

Kriter	VUK	TFRS
Gider yazma zamanı	Şüpheli hale geldiği dönemde (gerçekleşen zarar modeli)	Geçmiş olaylar, mevcut durum ve gelecek ekonomik öngörüler dikkate alınarak her dönem sonunda (beklenen kredi zararı modeli)
Gider kaydetme koşulları	* Dava ve icra safhasında bulunması. * Dava veya icra takibine değmeyecek küçük alacak olması ve birden fazla yazı ile istenmesi veya protesto keşide edilmiş olması.	* Dava ve İcra safhasında olması koşulu bulunmamaktadır. * Desteklenebilir bilgilere göre işletmenin yargısına göre beklenen kredi zararları belirlenir
Alacağın ortaya çıkışı	Ticari faaliyetin elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olmalıdır. Alacağın daha önce hasılat yazılıp yazılmaması konusu tartışmalıdır.	Taahhüt edilen mal veya hizmetlerin müşteriye devretmesi karşılığında hak etmeyi beklediği bedel olarak tanımlandığından, daha önce hasılat yazılmamış olan ticari alacaklar için bu yaklaşıma göre beklenen kredi zararları hesaplanmaz
Zarar yazma zorunluluğu	Karşılık ayırmak işletmenin isteğine bağlıdır.	Her dönem sonunda, işletmenin beklenen kredi zararlarını hesaplanması ve finansal tablolarda sunulması zorunludur.
Alacağın Teminatlı olup olmaması	Teminatlı alacaklar için karşılık ayrılmaz.	Beklenen kredi zararlarının tutarı hesaplanırken, teminattan elde edilecek nakit akımları dikkate alınır.
Borçlunun kimliği	Kamudan alacaklar için karşılık ayrılmaz.	Borçlunun kamu olması beklenen kredi zararlarının hesaplanıp hesaplanmamasına etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 1'de görüldüğü gibi, her iki finansal raporlama çerçevesi arasında özellikle değer düşüklüğünü ölçme ve zamanlaması konularında farklar bulunmaktadır.

6. ÖRNEK UYGULAMA (IFRS 9: IE 74, 75, 76 ve 77'den yararlanılmıştır)

Navala Dahili Ticaret ve Sanayi A.Ş.'nin 31.12.2018 tarihindeki kısa vadeli ticari alacaklarının tutarı 100.000.000 TL ve alacaklara ilişkin değer düşüklüğü gider tutarı hariç vergi öncesi karı 10.000.000 TL'dir. Navala Dahili Ticaret ve Sanayi A.Ş. sadece Türkiye içinde faaliyet göstermekte, ticari alacakları için herhangi bir teminat almamaktadır. Navala Dahili Ticaret ve Sanayi A.Ş. tahsilat politikası gereği vadesi 30 günü aşan alacakları için icra takibine başlamakta ve tamamı için de karşılık ayırmaktadır. Önemli bir finansman unsuru taşımayan ticari alacakların yaşlandırma durumu ve düzeltilmiş temerrüt risk oranları **Tablo 2** üzerinde gösterilmiştir.

Tablo 2. Navala Dahili Ticaret ve Sanayi A.Ş.'nin 31.12.2018 tarihi itibarıyla Ticari Alacak Yaşlandırma ve Düzeltilmiş Temerrüt Riski Oranı Tablosu

Vade	Tutarı	Düzeltilmiş Temerrüt Riski Oranı
Vadesi Bir yıl İçinde Dolacak Alacaklar	95.000.000,00	0,01
Vadesi 1 Gün - 30 Gün Arasında Geçen	4.000.000,00	0,02
Vadesi 31 Gün - 60 Gün Arasında Geçen	500.000,00	0,04
Vadesi 61 Gün - 90 Gün Arasında Geçen	440.000,00	0,06
Vadesi 90 Günü Geçen	60.000,00	0,14
Toplam	100.000.000,00	

Düzeltilmiş temerrüt riski oranı, işletmenin geçmiş deneyimlerine ilişkin bilgilerin, mevcut koşulları ve gelecek ekonomik öngörüler çerçevesinde düzeltilmiş ve ağırlıklandırılmış bir durumu göstermektedir. Vergi etkisinin görülebilmesi için 2019 yılında işletmenin başkaca işlem yapmadığı varsayılmıştır.

6.1. Değer Düşüklüğünün Hesaplanması

Yukarıdaki bilgilere göre TFRS ve VUK finansal raporlama çerçevesine göre değer düşüklüğünün hesaplanması ve muhasebeleştirilmesi aşağıda açıklanmıştır.

6.1.1. Vergi Usul Kanununa Göre Şüpheli Alacak Karşılığının Hesaplanması

Vergi Usul Kanunu'na göre bir alacağın şüpheli alacak olarak kabul edilip vergi matrahının tespitinde indirim unsuru olarak kabul edilebilmesi için, alacağın ticari kazancın elde edilmesi ve sürdürülmesi ile ilgili bulunması, dava veya icra safhasında olması veyahut yapılan protestoya veya yazı ile bir defadan fazla istenilmesine rağmen borçlu tarafından ödenmemiş ve alacak tutarı olarak da dava ve icra takibine değmeyecek büyüklükte olması şartlarını haiz olması gerekir. Bu şartları taşıyan şüpheli alacak için değerlendirme gününün tasarruf değerine göre pasifte karşılık ayrılabilir. Yukarıda belirtilen koşulları taşıyan şüpheli alacaklar için ayrılan karşılık giderleri ilgili dönemin vergi matrahında indirim unsuru olarak dikkate alınabilecektir (GVK Madde 38 ve KVK Madde 6).

Navala Dahili Ticaret ve Sanayi A.Ş. tahsilat politikası gereği vadesi 30 günü aşan 1.000.000 TL'lık (500.000 TL + 440.000 + 60.000) alacakları için icra takibine başlamış ve tamamı için karşılık ayırmıştır. Bu işleme ilişkin yevmiye kayıtları aşağıdaki şekilde olacaktır.

31.12.2018	Borç	Alacak
128 ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAKLAR	1.000.000,00	
120 ALICILAR		1.000.000,00

31.12.2018	Borç	Alacak
654 KARŞILIK GİDERLERİ	1.000.000,00	
129 ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAKLAR KARŞILIĞI (-)		1.000.000,00

6.1.2. TFRS 9 Finansal Araçlar Standardının Basit Yaklaşımına Göre Beklenen Kredi Zararlarının Hesaplanması

Navala Dahili Ticaret ve Sanayi A.Ş.'nin ticari alacaklarının kolaylaştırıcı bir uygulama olarak mal veya hizmetin devir tarihi ile müşterinin mal veya hizmetin bedelini ödeyeceği tarih arasındaki süre bir yıl veya daha kısa olduğundan, önemli bir finansman unsuru taşımadığı varsayılmıştır (TFRS 15, Paragraf: 63). Bundan dolayı, paranın zaman değeri dikkate alınarak tahsil edilmesi gereken ile tahsil edilmesi beklenen arasındaki farkın bugünkü değeri hesaplanmamıştır.

Tablo 3. Navala Dahili Ticaret ve Sanayi A.Ş.'nin 31.12.2018 tarihi itibarıyla Ticari Alacak Yaşlandırma, Düzeltilmiş Temerrüt Riski Oranı ve Beklenen Kredi Zararı Hesaplama Tablosu

Vade	Tutarı (a)	Düzeltilmiş Temerrüt Riski Oranı (b)	Ömürboyu Beklenen Kredi Zararı (axb)
Vadesi Bir Yıdan Kısa Alacaklar	95.000.000,00	0,01	950.000,00
Vadesi 1 Gün - 30 Gün Arasında Geçen	4.000.000,00	0,02	80.000,00
Vadesi 31 Gün - 60 Gün Arasında Geçen	500.000,00	0,04	20.000,00
Vadesi 61 Gün - 90 Gün Arasında Geçen	440.000,00	0,06	26.400,00
Vadesi 90 Günü Geçen	60.000,00	0,14	8.400,00
Toplam	100.000.000,00		1.084.800,00

Geçmiş olaylar, mevcut durum ve gelecekteki ekonomik görünüme ilişkin tahminler dikkate alınarak belirlenmiş olan düzeltilmiş temerrüt riski oranı kullanılarak beklenen kredi zararları **Tablo 3** üzerinde hesaplanmıştır.

Karşılık matrisine göre hesaplanan ömür boyu beklenen kredi zararları aşağıda belirtilen şekilde muhasebeleştirilebilir.

31.12.2018	Borç	Alacak
128 ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAKLAR	1.084.800,00	
120 ALICILAR		1.084.800,00

31.12.2018	Borç	Alacak
654 KARŞILIK GİDERLERİ veya BEKLENEN KREDİ ZARARLARI	1.084.800,00	
129 ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAKLAR KARŞILIĞI (-) veya BEKLENEN KREDİ ZARARLARI KARŞILIĞI (-)		1.084.800,00

Vergi mevzuatına göre safi kazanç (vergiye tabi kar) ulaşılacak için kabul edilen gider ile TFRS'ye göre hesaplanan muhasebe karına ulaşmak için kabul edilen giderler, değişik nedenlerden dolayı farklılıklar arz edebilmektedir. Bu farkların gelecek dönem/dönemlerde faydalanma veya ödeme yapıldığında o dönemlerin safi kazancını (vergiye tabi karını) belirlerken indirilebilir olması halinde indirilebilir geçici farklar olarak adlandırılmaktadır (TMS 12, Paragraf: 6; Özkan, 2009: 99). İndirilebilir geçici farkların vergi etkisinin de olacağı tabiidir. İndirilebilir geçici farkların vergi etkisi bilançoda ertelenmiş vergi varlığının doğmasına neden olmaktadır (Ergin, 2016: 150). Ertelenmiş vergi varlığının tutarı, indirilebilir geçici fark ile cari vergi oranının çarpımı ile hesaplanmaktadır (Ergin, 2016: 181). Vergi oranının %20 olduğu varsayıldığında, ertelenmiş vergi varlığı (84.800 TL x 0,2) 16.960 TL olarak hesaplanmakta ve aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilebilmektedir (Özkan, 2009: 100).

31.12.2018	Borç	Alacak
... ERTELENEN VERGİ VARLIĞI	16.960,00	
691 DÖNEM KARI VERGİ VE DİĞER YASAL YÜK. KARŞILIĞI (-)		16.960,00

Ertelenmiş vergi varlığı indirilebilir farklardan kaynaklandığı için, daha sonraki dönemlerde vergi gideri vasıtasıyla tasfiye edilecektir. 2019 yılında başka bir işlem olmadığı varsayıldığından, yukarıda belirtilen kaydın tersi yapılacaktır. Örnek uygulamamızda 2019 yılında ertelenen vergi varlığı hesabı tasfiye edilmiş ve bu durum **Tablo 5** üzerinde gösterilmiştir.

6.2. Değer Düşüklüğünün Finansal Tablolarda Sunumu

Örnek Uygulamadaki bilgiler ve 6.1. bölümünde yapılan açıklama ve yevmiye kayıtları dikkate alındığında her iki finansal raporlama çerçevesine göre düzenlenen Gelir Tablosu aşağıdaki gibi olacaktır. Ertelenen Vergi etkisinin görülebilmesi için iki döneme ilişkin gelir tablosu sunulmuştur.

Tablo 4. Navala Dahili Ticaret ve Sanayi A.Ş.'nin 01.01.2018 – 31.12.2018 ve 01.01.2019 – 31.12.2019 Dönemlerine İlişkin Seçili Kalemleri İhtiva Eden Gelir Tablosu

GELİR TABLOSU KALEMİ	Navala Dahili Ticaret ve Sanayi A.Ş.'nin 01.01.2018- 31.12.2018 Dönemini Kapsayan Gelir Tablosu		Navala Dahili Ticaret ve Sanayi A.Ş.'nin 01.01.2019-31.12.2019 Dönemini Kapsayan Gelir Tablosu	
	TFRS	VUK	TFRS	VUK
BRÜT SATIŞ KARI	10.000.000,00	10.000.000,00		
Konusu Kalmayan Karşılıklar			1.084.800,00	1.000.000,00
Karşılık Giderleri (-)	1.084.800,00	1.000.000,00		
DÖNEM KARI	8.915.200,00	9.000.000,00	1.084.800,00	1.000.000,00
Dönem Karı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülükler Karşılıkları (-)	1.783.040,00	1.800.000,00	216.960,00	200.000,00
DÖNEM NET KARI VEYA ZARARI	7.132.160,00	7.200.000,00	867.840,00	800.000,00

TFRS 9 Finansal Araçlar standardına göre beklenen kredi zararlarının hesaplanmasını gerektiren nedenler ve hesaplama yöntemi, VUK tarafından ticari alacaklar için karşılık ayrılmasına ilişkin koşullar ve karşılık tutarını belirleme yöntemi farklı olduğundan dolayı, **Tablo 4**'te de görüldüğü üzere ayrılan karşılık gideri tutarı, vergi gideri/ayrılan vergi karşılığı ile net kar farklı olmaktadır.

Örnek Uygulamadaki bilgiler ve 6.1. bölümünde yapılan açıklama ve yevmiye kayıtları dikkate alındığında her iki finansal raporlama çerçevesine göre düzenlenen bilanço aşağıdaki gibi olacaktır.

Tablo 5. Navala Dahili Ticaret ve Sanayi A.Ş.'nin 31.12.2018 ve 31.12.2019 Dönemlerine İlişkin Seçili Kalemleri İhtiva Eden Bilanço

BİLANÇO KALEMİ	Navala Dahili Ticaret ve Sanayi A.Ş.'nin 31.12.2018 Tarihli Bilançosu		Navala Dahili Ticaret ve Sanayi A.Ş.'nin 31.12.2019 Tarihli Bilançosu	
	TFRS	VUK	TFRS	VUK
DÖNEN VARLIKLAR				
TİCARİ ALACAKLAR	98.915.200,00	99.000.000,00	0,00	0,00
ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAKLAR	1.084.800,00	1.000.000,00		
ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAKLAR KARŞILIĞI (-) veya BEKLENEN KREDİ ZARARLARI KARŞILIĞI (-)	1.084.800,00	1.000.000,00	0,00	0,00
NET TİCARİ ALACAKLAR	98.915.200,00	99.000.000,00	0,00	0,00
DURAN VARLIĞI				
ERTELENEN VERGİ VARLIKLARI	16.960,00	0,00	0,00	0,00
KISA VAD. YAB. KAYNAKLAR				
DÖNEM KARI VERGİ VE DİĞ. YASAL YÜK. KARŞ.	1.783.040,00	1.800.000,00	216.960,00	200.000,00
DÖNEM NET KARI	7.132.160,00	7.200.000,00	867.840,00	800.000,00

Not : 2018 yılında (1.783040,00 TL+16.960,00 TL) 1.800.000,00 TL; 2019 yılında (216.960,00 TL-16.960,00 TL) 200.000,00 TL kurumlar vergisi tahakkuk etmiştir.

TFRS 9 Finansal Araçlar standardına göre beklenen kredi zararlarının hesaplanmasını gerektiren nedenler ve hesaplama yöntemi ile VUK tarafından ticari alacaklar için karşılık ayrılmasına ilişkin koşullar ve karşılık tutarını belirleme yöntemi farklı olduğundan dolayı, **Tablo 5**'te de görüldüğü üzere dönem sonlarında ticari alacak tutarı (net), ertelenen vergi varlıkları (veya yükümlülükleri), toplam aktifler ve dönem net karları farklılık arz etmektedir. Bu durum finansal tablo kullanıcılarının finansal kararlarını etkileyebilecek kadar önemli olabilir.

7. SONUÇ

2014 yılının Temmuz ayında, IASB tarafından IFRS 9 Finansal Araçlar standardının tamamlanmış versiyonu, 01.01.2018 tarihinden itibaren yürürlüğe girmek üzere yayınlanmıştır. Ülkemizde de TFRS 9 Finansal Araçlar standardı olarak 01.01.2018 tarihinde yürürlüğe girmiştir. TFRS 9 Finansal Araçlar standardı beklenen kredi zararları modelini benimsemiştir. Beklenen kredi zararları modelinde, finansal varlığın ilk muhasebeleştirilmeden raporlama tarihine kadar geçen sürede finansal varlıkların kredi riskindeki değişime bağlı olarak ömür boyu kredi zararları veya 12-aylık kredi zararları kadar bir karşılık ayırmasını hüküm altına almıştır. TFRS 9 Finansal Araçlar standardı beklenen kredi zararları modeline göre karşılık tutarı hesaplanırken, işletmelerin ve finansal varlıkların nitelikleri dikkate alınarak, genel yaklaşım, basit yaklaşım ve satın alındığında ya da oluşturulduğunda kredi

değer düşüklüğü bulunan finansal varlıklar yaklaşımından birini, duruma göre zorunlu veya muhasebe politikası olarak tercih edilerek kullanılması gerekir.

İşletmeler, TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat standardı kapsamında olan ve önemli bir finansman unsurunu ihtiva eden ticari alacakların genel yaklaşım veya basit yaklaşımdan birini tercih edebilirler (TFRS 9, Paragraf: 15). Önemli bir finansman unsurunu taşıyan ticari alacaklara ilişkin beklenen kredi zararlarının hesaplanması için genel yaklaşımın tercih edilmesi halinde, ticari alacağın ilk muhasebeleştirildiği tarihten raporlama tarihine kadar geçen süre içinde kredi riskindeki değişikliklerin izlenmesi, ticari alacaklara ilişkin riskin önemli derecede artmış olması halinde, ömür boyu beklenen kredi zararı tutarında bir karşılık ayrılması; riskin önemli derecede artmamış olması halinde 12-aylık beklenen kredi zararı tutarında karşılık ayrılması gerekir. Genel yaklaşımı seçen işletmelerin kredi risk yönetim sistemlerine sahip olması beklenmektedir. TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat standardı kapsamında olan ve önemli bir finansman unsurunu ihtiva etmeyen ticari alacaklar ile önemli bir finansman unsuru taşımakla birlikte bir muhasebe politikası olarak basit yaklaşımın seçilmesi halinde ömür boyu beklenen kredi zararları tutarında bir karşılık ayrılması zorunluluğu bulunmaktadır. Basit yaklaşımın getirilmesinin temel nedeni, sofistike risk yönetim sistemlerine sahip olmayan işletmelerin her dönem sonunda ilk muhasebeleştirmeden itibaren ticari alacaklara ilişkin kredi riskini takip etmek zorunda bırakılmamasından kaynaklanmaktadır.

VUK'a göre ticari faaliyetin normal icapları dahilinde doğmuş alacaklar için belli koşulların sağlanması kaydıyla şüpheli ticari alacaklar için karşılık ayrılabilir. VUK'un hüküm altına aldığı şüpheli alacak karşılığı ayırma yönteminin gerçekleşen zarar modelinin bir türevi olduğunu söylemek mümkündür. Kanunda hüküm altına alınan temel şart ticari alacağın dava ve icra safhasına gelmiş olmasıdır. Bu safhada dahi, TFRS 9 Finansal Araçların beklenen zarar modelinin aksine, şüpheli hale gelen alacak için karşılık ayrılması konusunda bir zorunluluk bulunmamaktadır.

TFRS 9 Finansal Araçlar standardının basit yaklaşımı ile VUK'un şüpheli alacak karşılık ayırma yaklaşımları arasında; gider yazma dönemi, gider kaydetme koşulları, karşılık gideri hesaplama yöntemi, ticari alacağın teminata bağlanmış olmasının gider hesaplanmasına etkisi, borçlunun kimliği gibi konularında farklılıklar olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışmanın, TFRS 9 Finansal Araçlar standardına göre ticari alacaklarda değer düşüklüğüne ilişkin uygulama ile VUK ile olan farklılıkların anlaşılmasına ve bu bağlamda literatüre katkı sağlayacağı beklenmektedir. Ayrıca, sabit getirili finansal varlıklarda değer düşüklüğünün TFRS, BOBİ FRS ve VUK'a göre karşılaştırılmalı çalışmaların yapılmasının literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

Bayram, Salih (2015), “Şüpheli, Değersiz ve Vazgeçilen Alacakların Değerlemesi ve Muhasebeleştirilmesi”. Vergi Dünyası, Sayı 412, Aralık, s.19-29.

BDO Global (2016), IFRS IN PRACTİCE. <http://www.bdointernational.com/ Services/Audit/IFRS/IFRS%20in%20Practice/Documents/Accounting%20for%20Commodity%20Loans> (04.02.2017).

- Bıyık, Recep - Kıratlı, Aydın (2007), Son Değişiklikler Çerçevesinde Gelir ve Kurumlar Vergisi Matrahının Tespitinde Giderler ve İndirimler, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara.
- Çelik, Bekir - Güven , Fatih (2013). “Şüpheli Ticari Alacaklar Müessesinde Özellik Arz Eden Bazı Hususlar” Vergi Dünyası, Sayı 381, Mayıs, ss. 61-74.
- Demir, Şeref (2015). Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları TMS TFRS - VUK Değerleme Yaklaşımı, Seçkin Yayınları, Ankara.
- Ergin, Numan Emre (2016), Ertelenmiş Vergi, Maliye Hesap Uzmanları Derneği, İstanbul.
- ERNST AND YOUNG (2014), Impairment of Financial Instruments under IFRS 9, [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Applying_IFRS:_Impairment_of_financial_instruments_under_IFRS_9/\\$FILE/Apply-FI-Dec2014.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Applying_IFRS:_Impairment_of_financial_instruments_under_IFRS_9/$FILE/Apply-FI-Dec2014.pdf), (03.06.2017).
- Gebhardt, G. (2015). Impairments of Greek Government Bonds under IAS 39 and IFRS 9: A Case Study, <http://www.europarl.europa.eu/studies>: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/563462/IPOL_STU\(2015\)563462_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/563462/IPOL_STU(2015)563462_EN.pdf) (20.10.2017).
- Grant Thornton (2016). Get ready for IFRS 9 The impairment Requirements. <https://www.grantthornton.global/globalassets/1.-member-firms/global/insights/article-pdfs/ifrs/get-ready-for-ifrs-9-issue-2-the-impairment-requirements.pdf> (11.10.2017).
- Gülhan, Nadir (2018), “Değersiz-Şüpheli-Vazgeçilen Alacak Uygulmasında (VUK 322-323-324) Yargı Kararları ve Özelgelere Konu Olan Güncel Tartışmalar” Vergi Dünyası, Sayı 440, Nisan, ss. 87-93.
- IFRS Foundation (2014), Financial Instruments 2015: A guide through the official text of IFRS 9 and the other financial instruments standards, Volume 1 and Volume 2, IFRS Foundation, London.
- KGK (2017). TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat.
- KGK (2017). TFRS 9 Finansal Araçlar.
- Kieso, Donald. E. - Weygandt, Jerry J. - Warfield, Terry. D. (2011), Intermediate Accounting IFRS Edition (Cilt Volume 1), John Wiley and Sons, USA.
- Maliye Hesap Uzmanları Derneği. (2017). Beyanname Düzenleme Kılavuzu 2017, 3. Cilt, Maliye Hesap Uzmanları Derneği, İstanbul.
- Özbalcı, Yılmaz (1998), Vergi Usul Kanunu Yorum ve Açıklamaları, Oluş Yayıncılık, Ankara.
- Özerhan, Yıldız - Aslan, Ümmühan (2016), “Şeffaflık İlkesi Açısından Finansal Araçlarda Değer Düşüklüğünün Raporlanmasının Yeni UFRS 9: Finansal Araçlar Standardı Kapsamında Değerlendirilmesi”, Muhasebe Bilim Dünyası, Sayı 18(Özel Sayı: 1), ss.573 - 603.

Özkan, Azzem (2009), “TMS-12 Gelir Vergileri Standardına Göre Ertelenmiş Vergiler ve Muhasebe Uygulamaları”, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı 32, Ocak-Haziran, ss. 97-112.

Özyer, Mehmet Ali (2014), Açıklama ve Örneklerle Vergi Usul Kanunu Uygulaması, Maliye Hesap Uzmanları Derneği, İstanbul.

Ramirez, Juan (2015), Accounting for Derivatives (Second Edition b.), Wiley, West Sussex, UK.

Subramanyam, K. R., - Wild, John. J. (2009), Financial Statement Analysis, McGraw-Hill Singapore.

Türkmen, Fisun - Gülhan, Nadir (2016), “Yargı Kararı İncelemesi: Şüpheli Alacaklarda Teminat Kavramının Mahiyeti” Vergi Dünyası, Sayı 419, Temmuz, ss.134-142.

Vergi Usul Kanunu (VUK) Sirküler No: 64.

Vergi Usul Kanunu (VUK) Genel Tebliği No: 334.

Zengin, Emre (2015), “Alacak ve Borçlar ile Yabancı Paraların Değerlemesi, Reeskont İşlemleri ve Muhasebeleştirilmesi”, Vergi Dünyası, Sayı 412, Aralık, ss.129-137.

193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu (GVK).

213 Sayılı Vergi Usul Kanunu (VUK).

5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu (KVK).

